

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди

Харківське історико-філологічне товариство

Український СВІТ

у наукових парадигмах

Збірник наукових праць

Випуск 7/2020

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

- Маленко О. О., д-р філол. наук, проф. (Харків) (головний редактор)
- Голобородько К. Ю., д-р філол. наук, проф. (Харків)
- Єрмоленко С. Я., д-р філол. наук, проф. (Київ)
- Лисиченко Л. А., д-р філол. наук, проф. (Харків)
- Кравець Л. В., д-р філол. наук, проф. (Київ)
- Новиков А. О., д-р філол. наук, проф. (Глухів)
- Юр'єва К. А., д-р. пед. наук, проф. (Харків)
- Богданова І. Є., канд. філол. наук, доц. (Харків)
- Борисов В. А., канд. філол. наук, доц. (Харків)
- Нестеренко Н. П., канд. пед. наук, доц. (Харків)
- Руденко С. М., канд. філол. наук, доц. (Харків)
- Умрихіна Л. В., канд. філол. наук, доц. (Харків) (заступник головного редактора)

РЕЦЕНЗЕНТИ:

- Нелюба А. М., д-р філол. наук, проф., Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна.
- Степаненко М. І., д-р філол. наук, професор, ректор Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка.

Ухвалила вчена рада українського мовно-літературного факультету імені Г. Ф. Квітки-Основ'яненка Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди
(протокол № 4 від 26 жовтня 2020 року)

У 41 Український світ у наукових парадигмах: Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. — Харків : ХІФТ, 2020. — Вип. 7. — 211, [1] с.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції ДК № 3281 від 18.09.2008.

Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди,
вул. Валентинівська, 2, м. Харків, Україна, 61168

ЗМІСТ

ТЕКСТ ЯК ОБ'ЄКТ ФІЛОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ 5

- Ірина Богданова, Олена Лептуга**
«МОВА ВОРОЖНЕЧІ» В ТЕКСТАХ УКРАЇНСЬКОМОВНОГО МЕДІАПРОСТОРУ 6
- Костянтин Голобородько**
ЛІНГВІСТИЧНА ЕКСПЕРТИЗА ТЕКСТУ: ЮРИДИЧНИЙ ТА МОВНИЙ АНАЛІЗ 11
- Світлана Єрмоленко**
УКРАЇНСЬКА НАРОДНА ПІСНЯ: ТЕКСТ ЯК ЛІНГВОХУДОЖНЄ САМОВИРАЖЕННЯ
НАЦІОНАЛЬНОГО ДУХА 17
- Олена Маленко**
ТЕКСТИ УКРАЇНСЬКОГО ІНСТИТУЦІЙНОГО ДИСКУРСУ: ЕКСПАНСІЯ ЗАПОЗИЧЕНЬ
ЯК ВИКЛИК ПИТОМІЙ МОВИ 25
- Світлана Марцин**
ФУНКЦІОНУВАННЯ БЕЗСПОЛУЧНИКОВИХ СКЛАДНИХ КОНСТРУКЦІЙ У ТЕКСТАХ
НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ 32
- Наталя Нестеренко**
КОМУНІКАТИВНЕ СУПЕРНИЦТВО В ТЕКСТАХ УКРАЇНСЬКИХ ВЕСІЛЬНИХ ПІСЕНЬ:
ЛІНГВОПРАГМАТИЧНИЙ АСПЕКТ 40
- Лілія Петрова Озель**
ЛІНГВОСТИЛІСТИЧНІ ІДЕНТИФІКАТОРИ ВОКАЛЬНО-ІНСТРУМЕНТАЛЬНОЇ
ТА ХОРЕОГРАФІЧНОЇ КУЛЬТУРИ В ПОЕТИЧНИХ ТЕКСТАХ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА 50
- Олена Полозова**
АСИМЕТРИЧНІ СКЛАДНІ СПОЛУЧНИКОВІ РЕЧЕННЯ В ТЕКСТАХ СУЧАСНИХ ЗМІ 54
- Світлана Руденко**
ТЕКСТ НА ЕТИКЕТЦІ ХАРЧОВИХ ПРОДУКТІВ У ФОКУСІ НАЇВНОЇ КАРТИНИ СВІТУ
ПЕРЕСІЧНОГО СПОЖИВАЧА 62
- Любов Умрихіна**
КВАЗІСПОНУКАЛЬНІ КОНСТРУКЦІЇ В ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ: ІНТЕРПРЕТАЦІЯ
МОДАЛЬНИХ СМИСЛІВ 76
- Ольга Черненко**
ЛІНГВОПОЕТИКА ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ ВІКТОРА БОЙКА: СТИЛІСТИЧНИЙ ВИМІР 86

ЕТНОКУЛЬТУРНІ КОДИ МОВИ ЛІНГВОКОМПАРАТИВІСТИКА 92

- Юлія Лебеденко**
ВЕРБАЛЬНІ ОБЕРЕГИ З КОМПОНЕНТОМ **ХАТА** В УКРАЇНСЬКІЙ КУЛЬТУРНІЙ ТРАДИЦІЇ . . . 93

пісню висловлювався так: «Наші пісні — це тихий рай, це привабливі чари, що всім світом признано за ними» [Огієнко, с. 5].

ЛІТЕРАТУРА

1. Бенвенист Э. Общая лингвистика. М., 1974.
2. Веселовский А. Н. Историческая поэтика. М., 1940. 494 с.
3. Гоголь Н. В. Собр. соч.: В 6-ти томах. Т. 6. М., 1953.
4. Гончар О. Цвіт народного слова. *Культура слова*. 1977. Вип. 12. С. 17–24.
5. Карский Е. Ф. Белорусы. Т. III. Вып. I. Народная поэзия. М., 1916.
6. Лист І. І. Срезневського до І. М. Снегирьова. *Українські поети-романтики 20–40-х років XIX ст.* К., 1968. С. 259.
7. *Літаратура і мастацтво*. 1988. 25 березня.
8. Малишко А. Твори: В 2-х томах. Т. 2. К.: Дніпро, 1982. С. 211.
9. Огієнко І. *Українська культура*. К.: Абрис, 1991.
10. Потебня О. О. *Естетика і поетика слова*. К.: Мистецтво, 1985. 302 с.
11. Потебня А. *Эстетика и поэтика*. М.: Искусство, 1976. 616 с.
12. *Русалка Дністрова* / Фотокопія з видання 1837 р. К.: Дніпро, 1972.
13. СУМ: *Словник української мови*: В 11 т. К., 1981. Т. 11.
14. Франко І. *Вибрані статті про народну творчість*. К., 1955. С. 2–12.
15. Шевченко Тарас. *Зібрання творів*: У 6 т. К., 2003. Т. 2: *Поезія 1847–1861*. С. 94–95.

УДК 811.161.2'367

Олена Маленко

Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди

ТЕКСТИ УКРАЇНСЬКОГО ІНСТИТУЦІЙНОГО ДИСКУРСУ: ЕКСПАНСІЯ ЗАПОЗИЧЕНЬ ЯК ВИКЛИК ПИТОМІЙ МОВИ

У статті подано міркування щодо впливу глобалізаційних процесів на стан української мови, зокрема на її стрімке поповнення запозиченнями з англійської мови. Особливої продуктивності ця тенденція зазнає в сфері суспільної комунікації (інституційний дискурс), до якої належать медійна, рекламна, професійна сфери. Небажаною вважаємо міжмовну синонімію, яка послаблює й розчиняє лексико-семантичний ресурс національної мови. Експансія запозичень — спільне явище для багатьох європейських мов, але деякі країни на законодавчому рівні регламентують процеси входження іномовної лексики до складу питомої мови.

Ключові слова: глобалізаційні процеси, мовна політика, запозичення, лексичний склад, міжмовна синонімія.

Olena Malenko

TEXTS OF THE UKRAINIAN INSTITUTIONAL DISCOURSE: EXPANSION OF BORROWINGS AS A CHALLENGE TO A SPECIFIC LANGUAGE

The author of the article presents his views on the impact of globalization processes on the state of the Ukrainian language. First of all, it affects the rapid entry into its lexical space of

borrowings from the English language. This tendency is especially productive in the sphere of public communication (institutional discourse), in particular, media, advertising, professional spheres. Interlingual synonymy is undesirable because it weakens and dissolves the lexical and semantic resource of the national language. The expansion of borrowing is a common phenomenon for many European languages, but some countries regulate the processes of entering foreign language vocabulary into a specific language.

Key words: *globalization processes, language policy, borrowing, lexical structure, interlingual synonymy.*

Українське комунікативне сьогодення на рівні дискурсивної практики перебуває в зоні постійних викликів і ризиків, але окрім традиційного для нас суспільного контексту (українська мова як засіб політичних маніпуляцій), маємо й проблеми суто лінгвістичні, пов'язані з комплексом чинників, як загальних, так і суто національних. До загальних уналежнюємо тенденції глобалізації у світі, зокрема й у культурному сегменті, унаслідок чого відбувається «взаємодія, взаємопроникнення, взаємний вплив культур одна на одну», при цьому коди однієї культури змішуються із кодами інших культур і відбувається творення нового культурного коду — розмитого, нещільного, у якому багато суперечностей [Ладю]. У цьому коді поступово розчиняються національні характеристики — власне національність, національна пам'ять, мова, традиції й звичаї. Тобто глобальна культура — це певний універсалізм, уніфікація всіх національно-культурних сегментів, зведення їх до однієї пропозиції. Мова кожного з народів в глобалізованому суспільстві також втрачає своє обличчя, адже вона зазнає так званої культурної експансії з боку тієї мови, що належить супердержавам, які формують глобальний економічний і політичний простір. Такою мовою сьогодні є англійська, державна в 67 країнах (серед яких провідні країни світу: Америка, Англія, Канада, Австралія, Ірландія та ін.), офіційна у 8 країнах.

Характер наших внутрішніх чинників пов'язаний з і досі нестабільним щодо мовної політики станом української мови, слабкими механізмами державного впливу на посилення функціональності української мови в усіх сферах суспільної комунікації, на дотримання мовних норм і врегулювання проблемних ситуацій слововживання як певних конвенційних домовленостей. Мовні реалії українського сьогодення характеризуються неоднозначністю, суперечливістю, загальним плюралізмом щодо вибору тих чи тих лексико-граматичних одиниць, задіяних не лише в приватній, а й суспільній, зокрема політичній, законодавчій, професійній, виробничій, діловій, мас-медійній, рекламній, навіть науковій комунікації.

І це попри те, що в Україні діє чинний правопис, функціонують Інститут української мови та Інститут мовознавства НАН України як провідні організації, що мають сферу впливу на мовний стан. Науковці-лінгвісти різних інституцій надають консультації, розв'язують нагальні мовні питання й проблемні ситуації, намагаючись протистояти розхитуванню норм і хоч якимось чином впливати на екологічний стан української мови. Рекомендаційні студії з актуального слововживання мовознавців К. Г. Городенської, С. Я. Ермоленко, Т. А. Коць, Л. І. Мацько, О. Д. Пономаріва, М. І. Степаненка та багатьох інших спрямовують національну мовну свідомість на вироблення й закріплення власне українських стилістичних моделей у комунікативному дискурсі загалом і в галузевих практиках зокрема. Проте час диктує свої, почасти дискомфортні для мовного впорядкування, виклики, які провокують суспільство або реагувати на них і виробляти засоби державної протидії, або сприяти адаптації суспільного лексикону до тих чи тих інновацій.

Метою поданої розвідки є прокоментувати наявні тенденції в мовному сьогоденні, зокрема активне входження в суспільну комунікацію (інституційний дискурс) запозичень-англізмів, й окреслити виклики українській мові, спричинені глобалізаційними процесами.

З позицій соціолінгвістики всі різновиди суспільної комунікації формують так званий *інституційний* дискурс, що становить «спілкування в заданих рамках статусно-рольових відносин», і «виокремлюється на підставі двох системоутворювальних ознак: мети й учасників спілкування» [Жарасиук]. Мета кожного конкретного різновиду інституційного дискурсу, його інтенційна заданість забезпечують не тільки загальні прагматичні стратегії щодо здійснення комунікації, а й орієнтуються на відповідний мовний ресурс, що буде релевантним для цільової аудиторії. Найменш регламентованими й найбільш вільними щодо мовної організації є тексти медійної та рекламної сфер, які найперші реагують на суспільні (подекуди загальні для світової спільноти) тенденції доби й формують зону власних лінгвостилістичних (особливо лексико-граматичних) уподобань, що інтегруються надалі в побутове мовлення. Послідовне впровадження в широкий контекст вербальних маркерів синхронії спричинює трансформації в мовній практиці, а за тим і в системі самої мови. Особливо це відчутно на лексичному рівні, адже лексика найшвидше адаптується в комунікації й укорінюється у свідомості, хоч індивідуальній, хоч колективній; до того ж лексичний склад найпомітніше відбиває екстралінгвальні, тобто позамовні чинники функціонування мови як суспільного явища. До таких чинників, як уже було зазначено, належать процеси глобалізації, стрімкий розвиток інформаційних і техногенних технологій, статус англійської як мови міжнародного спілкування.

Яких викликів зазнає українська мова внаслідок цього? Тих, що й будь-яка національна мова: активізація новітніх запозичень (насамперед англійзмів) у мовленні, завдяки яким можуть бути витіснені питомі слова чи вирази; у випадку міжмовної синонімії, якщо мова має свої відповідники, або за її відсутності — продуктивність цих запозичень у мовленні, за тим закріплення в лексичному складі мови, унормування й фіксація словниками (йдеться про номінації нових для свого часу предметів і понять, які по тому стають реаліями життя). Донорською сферою для запозичень-англійзмів є фахова мова англомовних інформаційних технологій, освіти, культури (мода, дозвілля), мистецтва (музика, кіно), спорту, харчування. Лексико-семантичний ресурс цих професійних сфер швидко поширюється в загальній комунікації завдяки рекламі й медійному контенту, реалізованому в ЗМІ, а з часом стає частиною синхронного лексикону в різних мовах.

Активному вкоріненню запозичень у питому мову сприяє й повсякденне буття сучасної людини, яка не уявляє себе без зручних і комфортних приладів (*блендер, міксер*), техніки й різноманітних пристроїв (*комп'ютер, ноутбук, принтер, ксерокс, флешка, плеєр*), мобільного зв'язку (*смартфон, айфон*), професійних аксесуарів (*бейдж*) тощо. Ці слова є лексико-семантичними універсалами для багатьох європейських мов, хоча й маємо приклади обережного поводження із запозиченнями в деяких лінгвокультурах. Так, у чеській мові є власні аналоги для багатьох іномовних слів: *комп'ютер* — *počítač*; *бейдж* — *odznak*; *смартфон* — *chytrý telefon*; *принтер* — *tiskárna*; *плеєр* — *hráč*; *гаджет* — *přístroj*; у польській мові *бейдж* — *odznaka*; *принтер* — *drukarka*; *плеєр* — *gracz*. Слово *блендер* як поняття (електроприлад для змішування продуктів) у чеській і польській мовах не оновилося лексично й залишило вже адаптовану й узвичаєну форму *mikser*. Звісно, що в дискурсивній

практиці цих мов мають місце й запозичені новації, але принаймні мовна політика втручається в процеси їхньої регламентації в суспільному вжитку.

Стрімкий розвиток нових виробничих сфер зумовлює незвичні пропозиції для надання професійних послуг та видів діяльності, що помітно розширило лексико-семантичний ресурс сучасної української комунікації завдяки введенню в обіг англійців-професіоналізмів: *грумінг*, *грумер* (англ. *grooming, groomer*; сфера догляду за собаками й кішками, фахівець із надання потрібних послуг); *лешмейкінг*, *лешмейкер* (англ. *lashmaking, lashmaker*; нарощування вій, фахівець з нарощування вій); *барбершоп*, *барбер* (англ. *barbershop, barber*; салон для чоловіків, де можна постригти волосся й бороду і в якому працюють тільки чоловіки; майстер-перукар з обслуговування чоловіків); *стейкхолдери* (англ. *stakeholders*; зацікавлені в працівниках фізичні та юридичні особи); *рекрутінг* (англ. *recruiting*; бізнес-процес, підбір персоналу в штат компанії), *іміджмейкер* (англ. *image-maker*; фахівець зі створення іміджу, стиліст), *хакер* (англ. *hacker*; надзвичайно кваліфікований ІТ-фахівець, людина, яка розуміє самі основи роботи комп'ютерних систем); *геймер* (англ. *gamer*; гравець у відеоігри); *блогер* (англ. *blogger*; людина, що є автором і ведучим блогу).

Ці слова є продуктивними й розповсюдженими в текстах професійної та ділової комунікації: *Барбершоп* — це не салон краси у звичайному розумінні, де обслуговують представників обох статей, і не чоловіча перукарня, а свого роду клуб, де чоловіки можуть привести себе в порядок подалі від цікавих жіночих очей (https://maximum.fm/povini_t2); У нас велика територія *грумінгу*, яку ви можете спостерігати за чашкою гарячої кави або холодного лимонаду (https://11dogs.com.ua/?utm_source=google&utm_medium=src_ipartner_smm&utm_campaign); ІТ *Рекрутінг*: Підбір спеціалістів ІТ-індустрії. Компанія AboutHR підбирає для своїх клієнтів досвідчених розробників, проектних менеджерів та бізнес-аналітиків, спеціалістів з баз даних і тестувальників, веб-дизайнерів (<https://abouthr.com.ua/poslugy/it-rekrutyng/>); Положення про *стейкхолдерів* освітніх програм спеціальностей Державного вищого навчального закладу «Національний гірничий університет», втілює стратегію і тактику <...> (https://www.nmu.org.ua/ua/content/infrastructure/structural_divisions/Internal_quality_higher_education); Професіонал-*іміджмейкер* працює не тільки зі стилем і зовнішністю, а повністю формує цілісний образ людини. Також він допомагає удосконалити манеру поведінки і мову (<http://modna.ua/statti/moya-profesiya-imidzhmejker>); *Блогер* — професія, уже не нова для України; ця діяльність передбачає ведення блогу, тобто розміщення в ньому відповідного контенту у вигляді записів, думок, а також аудіо- та відеоматеріалів (<https://www.radiosvoboda.org/a/29089158.html>).

Розширенню іменованого сегменту сучасного українського лексикону сприяють процеси лексико-семантичної розгалуженості родо-видових понять (гіперо-гіпонімічні відношення). Якщо раніше можна було обійтися одним родовим словом на позначення певного поняття (предмета, явища), то зараз спостерігаємо тенденцію видової варіативності звичної номінації завдяки запозиченням. Наприклад, лексично розгорнутим (семантично також) є ряд номінацій кавових напоїв: *кава* — *еспreso*, *американо*, *лунго*, *ристрето*, *мокачино*, *макіато*, *капучино*, *лате*; до того ж ці слова перебувають у комунікативному активі (щоправда, різною мірою, залежно від популярності видів кави в різних соціальних чи вікових групах).

Так само розгорнуто представлені зараз родо-видові відношення у сфері культури, і хоча не всі номінації однаково набувають дискурсивної активності, вони є частотними в професійній, медійній та молодіжній комунікації (*кавер-версія*, *рімейк* (музика); *сліпони*, *конверси*, *мюлі*, *лофери* (взуття); *легінси*, *джегінси*, *слакси*, *скінні*, *бойфренди* (штани); *бомбер*, *свінгер*, *анорак* (куртки) тощо. Дискурсивним

виправданням щодо використання цих гіпонімів у мовленні є (на предметному рівні) стильове розрізнення відповідних речей (як окремий різновид певного одягу), що забезпечує самостійне існування в комунікації таких назв-запозичень. У цьому разі вагу має лінгвокультура, що стала джерелом походження тих чи тих номенів, які надалі інтегруються в різні мови в лексико-семантичному оригіналі; історії відомі номінації одягу, що мають етнокультурне маркування: френч (Англія), макінтош (Шотландія), галіфе (Франція), мокасини (Північна Америка) та ін.

Активно входять у лексикон і англізми — назви рукоділля, продукowanego за раз як вид навчальної діяльності в школі на уроках з трудового навчання: *скрапбукінг* (англ. *scrapbooking*; вид рукоділля; ручне виготовлення та оформлення фотоальбомів і листівок); *фелтінг* (англ. *feltting*; повстяне валяння; вироблення у такий спосіб речей, аксесуарів та іграшок); *квілінг* (англ. *quilling*; паперокручення, виготовлення аксесуарів та композицій зі скручених у спіралі смужок паперу); *карвінг* (англ. *vegetable carving*; художнє вирізання з овочів і фруктів фігур, квітів); *печворк* (англ. *patchwork*; клаптеве шиття). І хоча деякі із цих назв не нові для українців і мають свої відповідники (валяння, шиття), але саме англізми набули поширення у сфері ручного дозвілля.

Інший формат становлять запозичення, яким є еквіваленти в українській мові, закріплені в її лексико-семантичній системі. Це можуть бути конкретні й абстрактні назви, слова на позначення предметів, явищ, аспектів конкретно-чуттєвої та емоційної сфер. Час оновив лише форму цих понять, залишивши відомий зміст і змінивши акценти в комунікативній аудиторії: ортодокси говорять по-старому, креативники для осучаснення мовлення намагаються використати новації у своєму спілкуванні. Особливо активними в процесі використання цих запозичень-синонімів є ресурси медійної й рекламної сфер. Саме там іномовні запозичення мають дискурсивні преференції, хоча надто швидко вони адаптуються у фаховій мові та повсякденному спілкуванні:

батл (битва, змагання), *бліц* (швидкий), *бонус* (винагорода), *бренд* (торговий знак), *валідність* (відповідність), *грант* (одноразова грошова стипендія), *гаджет* (пристрій), *девайс* (пристрій), *дедлайн* (кінцевий термін); *імплементація* (впровадження), *іміджмейкер* (стиліст), *кастинг* (відбір), *кешбек* (повернення частини грошей), *контент* (зміст); *лайфхак* (порада), *локація* (простір, розташування), *лук* (вигляд), *дилер*, *мерчендайзер* (представник фірми), *меседж* (посяння), *мікс* (суміш), *моніторинг* (відстеження), *паркінг* (стоянка), *пост* (повідомлення), *принт* (малюнок, зображення), *пролонгація* (подовження), *рефлексія* (осмислення), *тендер* (грошовий конкурс), *транш* (грошова позика), *тренд* (тенденція), *тренінг* (навчання), *тюнінг* (визміна), *фейковий* (фальшивий), *фідбек* (зворотній зв'язок), *фуд-корт* (зона харчування), *хейтери* (ненависники), *хіпстер* (стиляга), *челендж* (виклик); *шелтер* (прихисток), *шопінг* («по магазинах»), *шоурум* (гримерка) та багато інших.

Ці слова помітно витісняють українські відповідники в суспільній і приватній комунікації, стають звичайними в мовному повсякденні, але їх можна диференціювати за мірою дискурсивної прагматики: деякі оптимальні за лексичною репрезентацією семантичного обсягу поняття (наприклад, слово *грант* економніше й місткіше для відтворення закладеної в ньому семантики одноразової грошової стипендії: **Гранти є найпоширенішим інструментом фінансування проектів через донорські організації. Грантова допомога надається за результатами спеціалізованих грантових програм і конкурсів**, (<http://zrda.org/grants/>).

Проте деякі цілком могли бути замінені питомими або давно засвоєними лексемами: **Тренінги** (навчання) й **авторські майстер-класи з управління взаємовідносинами**

з клієнтами та оптимізації процесів компанії (<http://illrda.gov.ua/rda/>); Жінка вже дала показання, що погодилася на **фейковий** (фіктивний) шлюб за 400 доларів США. Це не поодинокий випадок, коли іноземці ошукують українок (<https://dmsu.gov.ua/news/region/5291.html>); Україна повністю отримала \$2,1 мільярда першого **траншу** (позики) від Міжнародного валютного фонду (<https://hromadske.ua/posts/ukrayina-otrimala-pershi-groshi-novogo-vid-mvf>); Усім цим людям потрібні **шелтери** (прихистки) — місця, де можна, якийсь час пожити, отримати кваліфіковану допомогу і захист. Існують різні **типи шелтерів** (<https://mistosite.org.ua/articles/zalyshaitesia-v-bezpetsi-ia-pratsiuiie-systema-shelteriv>); **Моніторинг** (відстеження) якості освіти — це система послідовних і систематичних заходів, що здійснюються з метою виявлення та відстеження тенденцій у розвитку якості освіти в країні (<https://www.pedrada.com.ua/article/2773-montoring-yakost-osvti>); У мережах діють **хейтери** (ненависники), які ненавидять когось або щось просто так. Ненависть заради ненависті. Так, це звучить дивно, але **хейтинг** (ненависництво) публічних людей служить тому підтвердженням (<https://www.imena.ua/blog/heiting-during-elections/>).

Що примушує лінгвістів замислитися, — так це надто швидкі й невпинні процеси входження запозичень у національний комунікативний простір, розширення мови на зрозумілі, семантично доступні моделі, і такі, що перебувають за межами звичайної мовної свідомості й смислового декодування. Наприклад, модні зараз слова на зразок *фейк* і *фейковий* (примарний) або *мейнстрім* та *мейнстрімовий* (такий, що перебуває на вістрі часу), частотні в масмедіа, зрозумілі далеко не всім віковим категоріям споживачів, що зменшує поріг сприймання інформації й призводить до когнітивного дисонансу в комунікації. Ключовим у цьому разі є слово *комунікація*, тобто мовлення, здійснюване з конкретною метою; цілеспрямований процес інформаційного обміну між двома чи більше мовцями за допомогою певної знакової системи [Бацевич, с. 27–28].

Поняття *когнітивного дисонансу* отримало свою дефініцію, в основу якої покладено стан дискомфорту та психологічної напруги людини, що виникає в її прагненні узгодити власні думки та дії з позицією іншої людини в процесі комунікації (теорія когнітивного дисонансу була розроблена наприкінці 50-тих років ХХ століття Л. Фестингером) [Селіванова, с. 217]. Говорячи про українську мову в аспекті реалізації комунікативного акту, спостерігаємо сьогодні *комунікативний дисонанс*, зумовлений використанням подекуди *не спільного* для мовців лексико-семантичного ресурсу в межах однієї літературної мови. Це явище не нове, адже в мові завжди зазнають випробувань синхронні тенденції слововживання, результатом яких є закріплення одних форм і зникнення інших, розмежування активної та пасивної лексики; перехід неологізмів у розряд загальноновживаних слів. У цій ситуації ваги набуває лінгвопрагматичний потенціал мовця, тобто здатність індивіда використовувати різнорівневі одиниці мови в ситуаціях спілкування відповідно до інтенційних завдань та прагматичних цілей.

У форматі сучасної суспільної комунікації основний акцент поставлено на синхронних мовленнєвих тенденціях, на оновленні мовностилістичного ресурсу й активації новітніх слів. Це привертає увагу споживачів контенту й тримає дискурсивний тонус. Хоча ту саму інформацію можна транслювати доступною загальнонародною мовою.

Порівняймо дві лексико-семантичні пропозиції оформлення контексту:

- 1) *Дедлайн пролонгації траншу залежав від дати останнього посту про тендер, але, на жаль, відмоніторити цей меседж в онлайн-режимі було складно. До того ж не йшлося про кешбек, він виявився фейком (з мови ЗМІ);*

2) Кінцевий термін отримання грошової позики залежав від дати останньої публікації про цю угоду, але, на жаль, відстежити цю інформацію в інтернетовому режимі було складно. До того ж не йшлося про часткове повернення грошей, це виявилось оманю (відтворення повідомлення більш доступним мовним ресурсом).

Погодьмося, друге повідомлення є більш релевантним для сприймання й розуміння пересічним українським адресатом (навіть дорослої вікової категорії), адже всі слова мають у його лінгвосвідомості відповідну семантику й активують конкретні смисли.

Проблемнішою є ситуація, де когнітивний дисонанс на рівні комунікації спричинений розбіжностями на поняттєвому рівні, коли мовці не знайомі з новими поняттями й не мають відповідного емпіричного досвіду:

- 1) Для участі в змаганнях з **воркауту, паркуру й стрітболу** треба знайти в **мікроблогах** відповідний **хештег** й отримати повну інформацію.
- 2) Майданчик **плейбек-театру** містив окрім **інтерактивних локацій** ще й **затишний фуд-корт** від відомих брендів **фаст-фуду**.
- 3) Технології **кластер-методик**, зокрема **фішбоун** і **кроссенс**, а також **інтенсивного інтерактиву** (**воркшоп, брейнстормінг**) потребують обов'язкової **рефлексії** й **фідбеку**.

Лінгвоєкологи в межах будь-якої з лінгвокультур прагнуть відстояти природність мови, її питомий лексичний склад. Але відомий вислів «нове життя нового прагне слова» перемагатиме ці старання, якщо не задіють механізми державного врегулювання ситуації. Як, скажімо, у Франції, де питання так званого мовного облаштування — справа держави, яка законодавчо реагує на наявність запозичень у контексті. У 1975 році за законом Ба-Лоріоля (Bas-Lauriol) уся письмова та усна реклама, будь-які інструкції та офіційні документи у Франції мусили використовувати тільки французьку мову. Уживання іноземних слів заборонялося в тому випадку, коли існував французький еквівалент, на видавців навіть накладалися санкції. Сьогодні ця тема також актуальна для Франції, тому стратегія збереження чистоти мови перебуває в ряду національно важливих питань.

Оскільки в Україні поки немає подібної державної стратегії, це залишається правом індивідуального вибору мовця — обирати питомий чи запозичений варіант слова з огляду на власні мовні й комунікативні цінності. Вочевидь, мовних проблем у нашому суспільстві достатньо, але їхнє вирішення залежить як від держави, так і самих мовців. Головне, щоб вони розуміли стан і природу мовних реалій сьогодення, роблячи ставку на перспективи українського слова.

Отже, у глобалізованому суспільстві автоматично постає мовне питання. На думку соціологів, спочатку лексико-семантична дифузія, за тим розчинення національного мовного патерну в глобалізованому вербальному просторі «означає вирок для національної культури і, як наслідок, збіднення досягнень людства загалом». Тому сучасна глобалізація з її культурною експансією викликає стурбованість національних спільнот, бо «навмисний чи ненавмисний *лінгвосуїцид* є одним із найефективніших знарядь декультурації народів та їхньої класичної чи електронної колонізації» [Возняк].

ЛІТЕРАТУРА

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики: [підручник]. К.: «Академія», 2004. 344 с.
2. Возняк Т. Глобалізація як виклик людству. URL: <http://www.ji.lviv.ua/n19texts/vozn-gl.htm>.
3. Ладо Н. В. Глобалізація і культура. URL: <https://vmv.kyumu.edu.ua/v/09/10.htm>

4. Селиванова О.О. Сучасна лінгвістика: Термінологічна енциклопедія. Полтава, 2006. 716 с.
5. Слющинський Б. Глобалізація та субкультури. Теоретичні засади соціологічного аналізу. URL: <http://www.viche.info/journal/1261/>

УДК 811.161.2*367.335

Світлана Марцин

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

ФУНКЦІОНУВАННЯ БЕЗПОЛУЧНИКОВИХ СКЛАДНИХ КОНСТРУКЦІЙ У ТЕКСТАХ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ

Мета статті — проаналізувати безсполучникові складні конструкції в мові нормативно-правових актів як окремого функціонального стилю української мови, виявити їх функції для задоволення вимог цього стилю і тим самим знайти підтвердження реченнєвості безсполучникових складних структур.

Ключові слова: безсполучникові складні речення, мова права як окремий функціональний стиль.

Svitlana Martcyn

FUNCTIONING OF UNCONNECTIVE COMPLEX STRUCTURES IN THE TEXTS OF REGULATORY ACTS

The task of the article is to analyze asyndetic complex constructions in the language of normative legal acts as a separate functional style of the Ukrainian language, to identify their functions for meet the requirements of this style and thus find confirmation that they are asyndetic complex sentences.

Keywords: asyndetic complex sentences, the language of the law as a separate functional style.

Вивчення нормативно-правових актів зумовлене сьогодні посиленою увагою до цього роду документів, що призвело до формування думки про правомірність виділення їх в окремий стиль, конкретно — мову права [Баранник, с. 124]. Така пропозиція заслуговує на її суспільне прийняття незалежно від того, як мову права кваліфікувати: чи як самостійний стиль, чи як підстиль офіційно-ділового стилю. Важливим у цьому є визнання мови права як окремої мовно-стилістичної системи, що функціонує в нормативно-правових документах зі своєрідним використанням елементів усіх мовних рівнів. У презентованій статті аналіз стильових і стилістичних особливостей офіційно-ділового стилю здійснюємо на матеріалі нормативно-правових актів як підстилю офіційно-ділового стилю.

Погоджуючись з правомірністю виділення в окремий лінгвістичний напрям вивчення мови права, доцільно, як видається, зробити одне застереження. Воно торкається того, що і в сукупності нормативно-правових документів є жанри, які,